

Wat maakt een hulp

Jo Hermanns en **Anneke Menger** bemannen, beiden als duolector, sinds begin dit jaar het lectoraat Werken in een Justitieel Kader. 'We hebben nog relatief weinig geïnvesteerd in het goed observeren en vastleggen van de kenmerken van een hulpverlener die het zichtbaar goed doet.'

Olaf Stomp

**'EEN MIX VAN
ZAKELIJKHEID EN
MENSELIJKHEID.
DAAR GAAT HET OM.'**

Niet iedere cliënt stapt op een hulpverlener af met een vraag om hulp. Sterker nog: veel hulpverleners werken in een setting waarin het verdomd lastig opereren is: hun cliënten krijgen hulp omdat die opgelegd is, niet vrijwillig. Hoe krijg je deze cliënten gemotiveerd voor de hulp en hoe zorg je dat je met die hulp ook nog het gewenste effect bereikt? Veel gezinsvoogden, reclasseringswerkers en hulpverleners in gevangenissen, zien zich voor die taak gesteld. En het gekke is: veel van hen hebben op de hogeschool niet de methodieken geleerd die juist in de praktijk van pas komen. Het accent in het sociaalagogisch onderwijs ligt namelijk al jaren op de zogenaamde vraaggestuurde hulpverlening. Misschien gaat de vergelijking niet helemaal op, maar het is net alsof je een elektricien opleidt om muren te stuken.

Hoe het ook zij: als het aan Jo Hermanns en Anneke Menger ligt, beiden begin dit jaar gestart als duolector (zie kader), gaat aan deze lacune binnen het hbo-onderwijs een einde komen. De faculteit Maatschappij en Recht aan de Hogeschool Utrecht (HU) ontwikkelt in nauwe samenwerking met hun lectoraat Werken in een Justitieel Kader, gericht onderwijs voor professionals die al in deze sector werken en voor studenten die dit willen gaan doen.

Wonderlijke situatie

Instellingen in de sector waarbij hulpverleners in een gedwongen kader werkzaam zijn, klagen volgens Menger over het gemis aan vaardigheden van net afgestudeerde professionals. 'De eerste twee, drie jaar moet nieuw personeel worden bijgeschoold via post-hbo opleidingen. Een wonderlijke situatie.' Hermanns noemt als voorbeeld de gezinsvoogdij, een van de sectoren waarbij hulpverlening niet vrijblijvend is. Ouders die bij de opvoeding in gebreke zijn gebleven moeten – na een ondertoezichtstelling – de aanwijzingen van een gezinsvoogd opvolgen. 'De belangenvereniging van werkers in de kindbescherming betoogt al jaren dat de opleidingen hun onvoldoende de methodische vaardigheden hebben meegegeven waardoor ze die zichzelf hebben moeten aanleren.'

Het lectoraat heeft inmiddels convenanten gesloten met twee justitiële jeugdinrichtingen: De Heuvelrug en Den Engh. Een groep van zo'n veertig personeelsleden, die nu over het algemeen nog functioneren op mbo-niveau, gaan een hbo-bacheloropleiding volgen aan de HU, met een uitstroomprofiel: werken in gedwongen kader. Ook andere instellingen, zoals Reclassement Nederland en instellingen voor forensisch

»»

verlener effectief?

FOTO: KEES RUTTEN

'Alles wat je doet met een gedetineerde, ex-gedetineerde, kind, jongere moet niet alleen gericht zijn op het nu. Het gaat er ook om dat je inzet is gericht op hoe iemand later productief gaat deelnemen aan de samenleving.'

'Je hebt een wat grotere robuustheid nodig, meer zakelijkheid. Je zult je bijvoorbeeld niet in de luren moeten laten leggen door een seksuele delinquent.'

- »» psychiatrische zorg, tonen interesse voor een dergelijke opleidingsroute.

Vakmanschap

Maar niet alleen het onderwijs zal de vruchten gaan plukken van het werk dat Menger en Hermanns, in samenwerking met de kenniskring (zie kader) in de komende vier jaar gaan verrichten. Zoals ieder lectoraat, opereren ze als verbindende schakel tussen onderwijs, wetenschap en werkveld. De belangrijkste opdracht voor het lectoraat is, aldus Menger, 'de verbetering van het professionele handelen van werkers in allerlei gedwongen settings'. Hermanns benadrukt met de bevindingen binnen het lectoraat een belangrijke bijdrage te willen leveren aan het 'vakmanschap' van hulpverleners in een gedwongen setting. 'Wat maakt nu dat wat een professional doet effectief is? Voor een deel is dat de methodiek die hij gebruikt maar voor een deel ligt het ook besloten in de interactie tussen een hulpverlener en een cliënt. Klik het tussen hen en hoe komt dat? Soms kan een klik tussen een hulpverlener en een cliënt binnen een uur ontstaan.'

Volgens de beide lectoren is het van groot belang dat systematisch – bijvoorbeeld via video-observaties – in beeld wordt gebracht, hoe de interactie tussen hulpverlener en cliënt verloopt. Hermanns: 'Wanneer krijgt iemand die hulpverlening heeft opgelegd gekregen, de overtuiging: aan die meneer of mevrouw heb ik wat? Mijn veronderstelling is dat professionals veel kunnen opsteken door te kijken naar zichzelf en hun

Jo Hermanns

Jo Hermanns promoveerde op een onderzoek naar de vroegtijdige onderkenning van ontwikkelingsstoornissen. Hij was onder meer directeur van een instelling voor jeugdhulpverlening in Maastricht. Hermanns is in deeltijd hoogleraar Opvoedkunde aan de Universiteit van Amsterdam en werkzaam als onderzoeker en onafhankelijk adviseur.

Jji-medewerkers van De Heuvelrug en Den Engh – en andere jji's, als zij dat willen – kunnen een SPH-opleiding volgen. Voor een groot deel volgen zij het reguliere SPH-curriculum. Daarnaast volgen zij voor een deel vakken die specifiek zijn gericht op het werken in gedwongen kader, waarbij een toespitsing wordt gemaakt op jeugd in gesloten settings. De opleiding leidt tot een regulier SPH-diploma met uitstroomprofiel 'werken in gedwongen kader'/jji'.

cliënt. Hoe reageert iemand op jou als jij jezelf presenteert? Hoe reageert een cliënt als jij binnenkomt en iets zegt?'

Kan iedere hulpverlener in opleiding een effectieve professional worden?

Menger: 'Een interessante vraag. Ik denk dat je in ieder geval méér kunt leren dan nu vaak wordt verondersteld. We hebben nog relatief weinig geïnvesteerd in het goed observeren en vastleggen van de kenmerken van een hulpverlener die het zichtbaar goed doet. 'Als je dat goed doet, en met verschillende onderzoeksmethoden probeert impliciete kennis, *tacit knowledge*, zoals dat ook wordt genoemd, van professionals te reconstrueren, dan valt daar veel meer uit te halen.'

Behalve het leveren van een fundamentele bijdrage aan het vergroten van het vakmanschap, noemt Hermanns werken aan 'continuïteit' als essentieel thema van hun lectoraat. Hij verduidelijkt. 'Allereerst, alles wat je doet met een gedetineerde, ex-gedetineerde, kind, jongere moet niet alleen gericht zijn op het nu. Het gaat er ook om dat je inzet is gericht op hoe iemand later productief gaat deelnemen aan de samenleving.' Hermanns onderscheidt bovendien een tweede vorm van continuïteit waarop de kennisvergaring in het lectoraat is gericht: 'Je kunt alleen maar iemand reïntegreren in het gewone leven als je anderen erbij betreft. Met gezin, met school, met werk, met vrienden...'

Vereist het werken in een gedwongen kader een ander soort hulpverlener dan het werken in een vraaggestuurde setting?

Menger: 'Je hebt een wat grotere robuustheid nodig, meer zakelijkheid. Je zult je bijvoorbeeld niet in de luren moeten laten leggen door een

Het lectoraat Werken in Justitieel Kader

Het lectoraat richt zich op de professionalisering van het werk van hulpverleners die in een zogenaamd justitieel kader werken. Hun cliënten zijn zowel volwassenen als jongeren. Voorbeelden zijn het werk van gezinsvoogden, jeugdbescherming, reclassering, tbs-klinieken en justitiële jeugdinrichtingen. De hulpverleners hierbinnen houden toezicht op daders of risicogezinnen en combineren daarbij voortdurend twee doelen: risicobeheersing voor de samenleving aan de ene kant en gedragsbeïnvloeding en rehabilitatie aan de andere kant.

Zo'n tien à twaalf onderzoekers, van binnen en buiten de HU, dragen vanuit de kennisgeving van het lectoraat bij aan de kennisverwerving binnen het lectoraat. Reclassering Nederland, het Leger des Heils, afdeling jeugdzorg en reclassering, en Stichting Verslavingsreclassering / GGZ Nederland zijn medefinancier van dit lectoraat.

seksuele delinquent. Hermanns: 'Ik heb laatst in het kader van het lectoraat lessen gegeven aan de politieacademie. Wat me dan opvalt is dat dit een ander type mensen is dan studenten pedagogiek, waaraan ik ook lesgeef. Ze (de studenten van de politieacademie, OS) willen op een doortastende manier en met duidelijke kaders iets realiseren wat goed is voor een persoon, een gezin of een kind. Ze gaan niet uit van de vraag: 'Hoe kan ik jou helpen en wat vind je er zelf van?', maar van de vraag: 'Wat moet hier gebeuren?' Je ziet die doortastende houding al als deze studenten de collegezaal binnenkomen. Ik zou wel wat van dit gedrag willen terugzien bij pedagogiek- en SPH-studenten en gezinsvoogden.'

Maar de houding van een politieagent die niet eerst gaat praten met een groep jongeren maar direct handelt, is ook niet ideaal, erkent Hermanns even later. Een combinatie van eigenschappen van de eerder genoemde groepen studenten zou ideaal zijn, is de conclusie.

Menger: 'Inderdaad. Een mix van zakelijkheid en menselijkheid. Daar gaat het om.'

Gouden combinatie

Dat ze het lectoraat in een duofunctie vervullen, vinden ze beiden een voordeel. De lectoren hebben in de brede sociale sector op verschillende manieren hun sporen verdiend (zie kader) en vullen elkaar aan, zegt Hermanns, die een dag in de week verbonden is aan de HU. Hij spreekt zelfs van een 'gouden combinatie'. 'Ik ben als wetenschapper geïnteresseerd in de toepassing van kennis in de praktijk. Anneke heeft vooral in de praktijk haar ervaring opgedaan én is altijd geïnteresseerd geweest in analyses en onderzoek. We

komen elkaar in het midden tegen, als het ware.'

Wat moeten de komende vier jaar in elk geval opleveren?

Menger: 'Er moeten minstens drie mensen zijn gepromoveerd binnen onze kennisgeving op onderwerpen die er wèrkelijk toe doen. Er moet dus substantieel meer bekend zijn over de kenmerken van een effectieve professional. En er moet een op-een goed onderwijs op hbo-niveau – bachelor én master – zijn, voor deze sector hulpverleners in een gedwongen setting.' •

Een verkorte versie van dit interview is verschenen in Trajectum, het blad van de Hogeschool Utrecht.

Anneke Menger

Anneke Menger werkte in diverse functies (onderwijs, staf, directie, onderzoek) in de maatschappelijke dienstverlening en het hoger onderwijs. Zij leidde diverse innovatie- en ontwikkelings-trajecten en publiceerde boeken en artikelen op het terrein van reclasseringsmethodiek en outreachend werken. Momenteel werkt zij aan een promotieonderzoek over reclasseringsmethodiek.

